

JAPON EĞİTİM SİSTEMİNDEN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE İYİ ÖRNEKLER*

Abdurrahman EKİNCİ**

Özet

Karşılaştırmalı eğitim alanında en fazla çalışılan eğitim sistemlerinden biri Japon eğitim sistemi olmuştur. Özellikle Japon kalkınmasında temel ve belirleyici bir dinamik olarak kabul edilen eğitim, birçok ülke tarafından dikkatle incelenmiştir. Türkiye’de de bu bağlamda Japon eğitim sistemi üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, özellikle Japon eğitim ve okul sisteminden uygulamalara yer veren araştırma sayısı yetersizdir. Bu çalışmada ise, Japon eğitim sisteminin tarihsel gelişimiyle birlikte, eğitim ve okul sistemi içerisinde örnek uygulamalara yer verilmiş ve Türk eğitim sistemi açısından uygulanabilirlikleri tartışılmıştır. Çalışma, literatür taraması ve yazarın 2005 yılında Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı’nın (JICA), Japon eğitimi ve kültürü üzerine incelemeler yapmak üzere gerçekleştirdiği davet programı çerçevesinde Japonya’da yaptığı inceleme, gözlem ve deneyimlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Japon eğitim sistemi, Japon okul sistemi, iyi örnekler

Giriş

Japonya, dört büyük ve yaklaşık 7.000 küçük adadan oluşan 377.708 km² yüz ölçümüne ve 127 milyon nüfusa sahip bir ülkedir. Ülke topraklarının yaklaşık olarak % 80’i tarıma elverişsiz olup arazi dağlık ya da sık ormanlarla kaplıdır. Küçük alanlarda sık, yoğun bir ekim yapılmakta ve buralarda en fazla pirinç yetiştirilmektedir. Japonya petrol, kömür, demir cevheri, pamuk ve yün gibi ana ham maddelerle buğday gibi temel gıda maddelerini dışarıdan satın almaktadır (Braudel, 2001). Ülkede sık sık depremler olmakta ve çevresini saran deniz ve okyanuslardan gelen tehditlerden sık sık etkilenmektedir. Ayrıca Japonya 1940’lı yıllarda ikinci dünya savaşının ağır hasarından çıkmış ve kalkınma için sahip olduğu olanaklardan birçoğunu kaybetmiştir. Bu olumsuz koşullara rağmen Japonya kalkınmayı sağlayacak yetişmiş insan gücü ve oldukça nitelikli bir eğitim sistemine sahip olduğundan dolayı olağanüstü bir hızla kalkınarak mucize yaratmış olan örnek bir ülkedir (Abe, 1998).

Japonya’nın kalkınmasının en dikkat çekici yönü kuşkusuz kalkınma dinamiklerinden en belirgin olanının eğitim olmasıdır. Eğitim yoluyla kalkınmada özgün örneklerin yer aldığı Japon eğitim sistemi karşılaştırmalı eğitim alanında yapılan çalışmalarda da en fazla işlenen eğitim sistemlerinden biri olmuştur.

* Batman TED Koleji ve Sabancı Üniversitesi işbirliği ile 12 Mayıs 2005 tarihinde Batman’da düzenlenen “Eğitimde İyi Örnekler Konferansı’nda” sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr.; Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

Tarihsel Süreç

Japon eğitim sistemi tarihsel süreç içerisinde Çin felsefesi ve edebiyatından ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu etki özellikle M.S. 6. yüzyıldan itibaren, Çin kaynaklı eserlerin Japoncaya tercümesi ile etkisini daha fazla hissettirmiştir. Bunun yanında Budizm ve Konfüçyüs inanışları da Japon toplumunun kültürel şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Japonların saygılı, kar gayesi gütmeyen, hiyerarşik ve ahenkli sosyal ilişkilerine ve faziletin, erdemin önem taşımasında söz konusu dini inanışlar önemli bir etkide bulunmuştur. Bu bakımdan, Japon eğitimi tarihi kökleri itibarıyla Konfüçyüs anlayışı ve Budizm öğretisinin etik anlayışına dayanmaktadır (Niizeki, 2005).

Japonya'da toplumsal yasalarla ilgili ilk düzenleme olarak kabul edilen Prens Shotoku'nun 17 maddelik düzenlemeleri çerçevesinde yürütülen ilk eğitim uygulamaları soylulara yönelik ve devlet için memur yetiştirmeyi amaçlamaktaydı. Yüksek düzeydeki devlet memurları çocuklarının 13-15 yaşlarında dokuz yıllık bir eğitimden geçirildiği bu süreçte özellikle Çin klasikleri ve konfüçyüsçü öğretiyi esas alan bir eğitim verilmiştir. 12. yüzyıl ile 16. yüzyıl arası ise, iç savaşlar ve kargaşanın yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde eğitim daha çok savaşçı yetiştirmek üzere kurgulanmıştır (Güvenç ve diğ. akt. Erdoğan, 1998).

Meiji Dönemi olarak adlandırılan 1868-1912 yılları arası modern eğitim sistemi uygulamalarının ilk örneklerinin görüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde modern eğitim sisteminin kurulmasına öncelik verilmiştir. 1872 yılında, Eğitim Kanunu resmen ilan edilmiş; eğitimle ilgili kanuni düzenlemeler, yönetmelikler, eğitim bütçesi ve enformasyona dayalı birimlerden müteşekkil yapılar bir sistem anlayışı doğrultusunda uygulamaya konulmuştur. Hizmet öncesi öğretmen eğitimi ve öğretmenlikte lisans sistemi de yasalaştırılmıştır. Meiji döneminin başlarında, ilköğretime kayıt % 30'dan az olmasından dolayı, öncelik ilköğretime verilmiştir. Meiji döneminde eğitim merkezi bir nitelik taşımaktadır. Bu dönemde öğretim programları daha çok moral değerlere dayalı, toplumsal sadakat ve bağlılık duygularını güçlendirme, bireysel itaat ve grup anlayışını kazandıracak hedefler gütmektedir (IFIC ve JICA, 2004). Japonların toplumsal karakterleri olarak söz edilen grup anlayışı, disiplin, yüksek düzeydeki sadakat ve değerlere bağlılık özellikle bu dönemde eğitim yoluyla güçlendirilmiştir. Toplumsal sermayeye yatırım olarak değerlendirilebilecek söz konusu yaklaşımlar sonraki dönemlerde de devam etmiş ve Japonların toplumsal bakımdan işbirliğine yönelik çabalarının önemli sonuçlar doğurması imkânını sağlamıştır.

1900'lü yıllardan itibaren, ilköğretime kayıt oranı %80'i aşmıştır. Bu oranı daha da artırmak amacıyla yapılan bilinçlendirme kampanyaları ve sosyal projelere ilaveten, zorunlu eğitim ücretsiz hale getirilerek sınıf tekrarı uygulaması kaldırılmıştır. Alınan bu gibi önlemlerin sonucunda, ilköğretimin yaygınlaşması ve okullaşma oranının artması ile eğitim sistemi, eğitim içeriği ve öğretim metotları gibi niteliksel iyileşmelere yatırım yapılarak eğitimde kalite olgusu üzerine önemli çalışmalar yapılmıştır (IFIC ve JICA, 2004).

Eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasına dair çalışmaların ağırlık kazandığı (1945-1969) savaş sonrası dönemde, "eğitimin demokratikleştirilmesi" ve "fırsat eşitliği" gibi yaklaşımlar çerçevesinde eğitim sisteminde radikal reformlar gerçekleştirilmiştir. Eğitimin demokratikleşmesi, 1947 yılında bir kararname ve ilgili yasalar ile

güçlendirilmiştir. Eğitimde fırsat eşitliği hususunda, dezavantajlı bölgelerde yaşayan, imkân bulamayan ya da finansal sorunlar yüzünden okula devam edemeyen kesimlere yönelik olarak okulda öğle yemeği ve sağlık hizmetlerinin sağlanması gibi düzenlemeleri içeren bir dizi tedbir hayata geçirilmiştir (IFIC ve JICA, 2004). Bu tedbirler sonucu okullaşma oranı % 100'ü bulmuş, nicelikten ziyade eğitime niteliği artıracak çalışmalara ağırlık verilmiştir (MEXT, 2004). Bu dönemde eğitime olan talep hızla büyümeye devam etmesine karşın söz konusu talebi karşılayacak olanaklar sınırlı kalmıştır. Bu nedenle resmi devlet okullarına ilaveten, yerel idarelere bağlı kurumların ve özel kuruluşların verdiği eğitim hizmetine de ağırlık verilmiştir. Özellikle gelişen Japon sanayisi için ihtiyaç duyulan kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla devlet ve yerel yönetimler tarafından meslek okulları kurulmuştur. İlkokulu bitirenlerin gidebildikleri bu okullar, 20. yüzyılda Japonya'nın gelişmesinde oldukça önemli roller üstlenmişlerdir (Türkoğlu, 1998). Bu dönemde temel vurgu, geleneksel Japon değerlerinin ve evrensel değerlerin işlenmesine dayalı olmuştur. Yapılan düzenlemelerle eğitim sisteminin hızlı ekonomik büyüme boyunca, her bir bireyin yaratıcılığının, yaşam boyu öğrenmenin ve daha yüksek düzeyde bir eğitimin sağlanmasına dayalı olmasına çalışılmıştır. Bu dönemde Japon eğitim sistemi, evrensel ve geleneksel Japon değerlerinin birleşmesinden oluşur. Amaç öğrencilerde yaşama hazzı oluşturmak, öğrencilerin kendileri için çalışmalarını ve düşüncelerini sağlamak, topluma katkıda bulunacak girişimci ve iyi donanımlı genç insanların gelişimini cesaretlendirmek ve yetişen insanları, uluslararası bir toplumun üyeleri olarak artan bir bilinç ile hayata hazırlamaktır (Niizeki, 2005).

Bu günkü eğitim sistemine temel oluşturan Japon Eğitim Kanunu 1947'de yasallaşmıştır. Bu kanunla yeni eğitim sisteminde beş başlık altında sıralanabilecek önemli değişiklikler gerçekleşmiştir (IFIC ve JICA, 2004).

1. Örgün eğitimin 6-3-3-4 şeklinde kademelere ayrılması ve eğitimde imkân ve fırsat eşitliğinin yasal güvence altına alınması sağlanmıştır.
2. Zorunlu eğitim 6 yıl ilkokul ve 3 yıl ortaokul olmak üzere 9 yıl olarak düzenlenmiştir.
3. Eğitimde bütünlük ve aşamalılık ilkesi benimsenmiştir.
4. Eğitimin yerel yönetimler yoluyla yürütülmesi ve yerel yönetimler bünyesinde kurulacak eğitim kurullarınca yönetilmesi esası benimsenmiştir.
5. Okul sisteminin yeniden yapılandırılması ile aşamalı ve bir üst öğrenime hazırlayıcı ve devamı mümkün kılacak mevcut sistemin temelleri atılmıştır.

Yapılan bu köklü dönüşümlerden sonra en önemli çalışmalardan bir diğeri ise, 1998'de yapılan çalışmalardır. Bu çalışmada özellikle bilgi ve teknoloji çağına uyum sağlamada önem taşıyan niteliğe dair konular üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede üç ana ilke olarak; eğitimde bireysel nitelikler üzerinde durulmasına yönelik çalışmalar yapılması, yaşam boyu öğrenme anlayışının benimsenmesi ile küresel ve evrensel değerler doğrultusunda değişime ve yenileşmeye duyarlı bir yapı ve anlayışın kabul görmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır (IFIC ve JICA, 2004).

Japonya toplam bütçesinin %12.7'sini eğitime ayırmaktadır. Eğitim Bakanlığının bütçesi eğitimi geliştirme, bilim ve teknoloji, spor ve kültür ile eğitimsel olanakları iyileştirme, personel giderleri ve vakıf okullarını sübvansetme ile burs programları olmak üzere birçok alandaki çalışmalara kaynaklık teşkil etmektedir

(MEXT, 2004). Eğitime ayrılan bütçenin yarısı temel eğitime harcanmaktadır. Japon eğitiminde öncelik temel eğitimin nitelik ve nicelik bakımında tüm ülkede fırsat ve imkân eşitliği sağlayacak şekilde sürdürülmesini sağlamaktır (Muta, 2000).

Japon Okul Sistemi

Japon okul sistemi okul öncesi, 6 yıl ilkököl, 3 yıl ortaokul, 3 yıl lise ile ortalama 4 yıl üniversite olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. İlkokul ve ortaokulu kapsayan zorunlu öğrenim süresi 9 yıldır. Ülkede ulusal okullar, kamu okulları ve özel okullar olmak üzere üç tür okul bulunmaktadır. Ulusal okulların finansmanı merkezi hükümetçe, kamu okullarının il ve belediye yönetimlerince, özel okullarının ise özel kuruluşlar ve vakıflarca karşılanmaktadır (İpek, 2001). Eğitim alanındaki bütün faaliyetler, Eğitim Bakanlığı'nın denetimi ve yetkisi altındadır. Yerel yönetimlerin etkili olduğu Japonya'da eğitimle ilgili iş ve işlemler yerel yönetimden sorumlu olanlar tarafından atanarak oluşturulan yerel eğitim dairelerince yürütülmektedir. Yerel eğitim kurulları, yerelde eğitimin sürdürülmesinde her bakımdan sorumlu ve yetkilidirler. Eğitim bakanlığı ile yerel eğitim kurulları şeklen birbirlerinden bağımsız olmakla birlikte bakanlık eşgüdüm, organizasyon ve genel hedefleri belirleyerek yasal düzenlemeleri yapma imkânına sahiptir (Kobayashi, 1970).

Japon okullarında eğitim-öğretim 1 Nisan'da başlar, 31 Mart'ta sona erer. Öğretim yılı başında okula başlayan öğrenciler için birtakım etkinlikler düzenlenmektedir. Mayıs ayı içerisinde Japon eğitiminde önemli yeri olan doğa gezilerinin ilki yapılmaktadır. Nisan ve Mayıs aylarında öğretmenler tarafından aile ziyaretleri yapılır. Ayrıca yılda 6 kez veli toplantıları yapılır. Veli toplantılarının dışında da veliler yıl içerisinde diledikleri zaman okul ve sınıf ortamını ziyaret ederek okul yöneticileri ve öğretmenlerle görüşebilmekte ve okulda gözlemlerde bulunabilmektedirler. Yaz tatili en uzun tatil olmakta ve 6 hafta sürmektedir. Ağustos ortalarında ikinci dönem başlamaktadır. Ders programlarının yürütülmesine ilaveten, spor müsabakaları ve doğa gezileri ile konser ve sanat sergileri okulların bu dönemde yaptığı en önemli etkinliklerdir. Ocak ayında iki haftalık tatilden sonra başlayan üçüncü dönem sonunda öğretim yılı ve mezuniyet etkinlikleri ile Mart ortasında öğretim yılı sona erer. Yeni öğretim yılına iki haftalık tatilden sonra başlanmaktadır. Japon okullarında sosyal etkinlikler ve milli bayramlar hariç fiilen 210 iş günü eğitim yapılır (JICA, 2005).

Okullarda dönemleri ve tatil zamanlarını yerel yönetimler belirlemektedir. 1999'a kadar haftanın altı günü yapılan eğitim-öğretim bu tarihten sonra haftanın beş günü yapılmaktadır. Fakat son zamanlarda eğitimde kalitenin düştüğüne yönelik görüş ve düşüncelerden dolayı haftanın altı gününde eğitim-öğretim uygulamasına dönülmesi yönünde görüşler ağırlık kazanmaktadır. Okul olarak yapılan etkinlikler, gezi ve sergiler mutlak surette hafta sonları gerçekleştirilmekte, böylece ders saatlerinin etkin ve verimli geçirilmesi sağlanmaktadır. Her eğitim-öğretim yılının sonunda (Mart ayında) yapılan öğretmenler toplantısı ile sonraki öğretim yılının stratejik planı hazırlanmakta ve bu doğrultuda belirlenen hedefler ve vizyonla çalışmalar sürdürülmektedir (IFIC ve JICA, 2004; MEXT, 2004; JICA, 2005).

Okulöncesi Eğitim: Okulöncesi eğitim, eğitim bakanlığının gözetimindeki anaokullarında 3-5 yaş arasındaki çocuklara verilen eğitimle sağlanır. Japonya'da okulöncesi eğitim zorunlu olmamakla birlikte okul öncesi eğitime devam eden çocuk oranı % 98'dir. Öğrenciler bu okullarda geleneksel tarzda, diz üstü ve yerde oturarak

aktivitelere katılmakta ve okul içerisinde uygulanan geleneksel yaşama uyum sağlamaktadırlar. Okulda programın temel alanları olarak sağlık, sosyal hayat, tabiat, dil, müzik ve sanat etkinlikleri sayılabilir. Okullarda oyuncaklar, eğitici oyun kartları, spor malzemeleri, resimli ve amaçlara uygun bol kitap ve olabildiğince zengin materyal bulunmakta, çocuğun oyunla sosyalleşme ve kurallara uyumuna yönelik etkinlikler yapılmaktadır (MEXT, 2004).

İlk ve Ortaokullar: Japonya'da zorunlu eğitim 6 yıl ilkokul ve 3 yıl ortaokul olmak üzere toplam 9 yıldır. Zorunlu eğitim çağındaki çocukların okula devam etme oranları % 100'dür. Her veli çocuğunun 6 yaşından 15 yaşına kadar zorunlu eğitim almasını sağlamaktan sorumludur. Bu zorunluluk aynı düzeydeki özel eğitim okulları için de geçerlidir. Zorunlu eğitimin temel amacı hedeflenen akademik becerileri kazandırmak bir üst öğrenim aşamasına hazırlamak, sağlam bir ahlak ve karakter kazandırarak, sosyalleşmeyi gerçekleştirmek, kendisi ve çevresiyle uyumlu, saygılı bireyler yetiştirmektir.

Zorunlu eğitimin ilk aşaması olan İlkokul eğitimi 6 yıldır. İlkokula 6 yaşında başlanır. Sınıfta kalmak diğer üst eğitim kurumlarında olduğu gibi ilkokullarda da yoktur. Okul ve sınıf mevcutları ortalaması 20 öğrencidir. Ayrıca her okulda ihtiyaç duyulması halinde öğrenme güçlüğü çeken veya özel eğitime muhtaç öğrencilere yönelik sınıflar mevcuttur. İlkokul eğitiminin temel amacı, bu çağdaki çocukların zihinsel, duygusal ve bedensel gelişimlerini sağlayarak üst öğretim kurumlarına hazırlamaktır. Bu çerçevede, öğrencilere sağlam bir ahlak ve karakter kazandırarak sosyalleşmeyi gerçekleştirmek, kendisi ve çevresiyle uyumlu, saygılı bireyler yetiştirmek ve toplumsal kültürü özümsemelerini sağlamak temel amaçlardan birkaçıdır. İlkokullarda 1. sınıflar haftada 23 saat öğrenim görürken, 2. sınıflar 24, 3. sınıflar 26, 4, 5 ve 6. sınıflar 27 saat öğrenim görmektedirler. Her ders 45 dakikadır. Öğle yemeği için 1 saat ara verilmekte ve yemek okullarda verilmektedir. İlkokullarda temel dersler ve etkinlikler Japonca, sosyal bilgiler, fen ve teknoloji, spor, etik, müzik, el sanatları ve görsel sanatlar, ev ekonomisi, etüt saatleri ve kulüp faaliyetleridir (Lewis ve Tsuchida, 2000; JICA, 2005).

Zorunlu eğitimin ikinci aşaması olan ortaokullar, ilkokuldan sonra 3 yıldır. İlkokulu bitiren her öğrenci Yerel Eğitim Komisyonu tarafından belirlenen ve ikamet ettiği yere en yakın olan okula kayıt yaptırmak zorundadır. Haftalık ders saati sayısı 30'dur. Her ders 50 dakika olmak üzere günde 6 ders yapılmaktadır. Okullarda öğretmen ve öğrencilerin ülke genelinde uymak zorunda oldukları bir kıyafet veya üniforma uygulaması yoktur. Devlet okullarında ilk olarak ortaokullarda öğrencilerin kıyafetleri düzenlenmekte ve forma giymeleri okul yönetimlerinde zorunlu tutulabilmektedir. Örneğin bazı okullarda, üniforma olarak, daha rahat ve kullanışlı oldukları gerekçesiyle tek tip ve renk eşofmanlar kullanılmaktadır. Ortaokullar akademik derslerin ilkokula göre yoğunlaştığı ve ciddiyet, disiplin ve sorumluluğun ağırlık kazandığı bir kademedir. Sınıfta kalma uygulaması bu kademedede de yoktur.

Ortaokulda eğitimin temel amacı, öğrencilerin lise öğrenimine devam edebilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları, ayrıca zihinsel ve bedensel gelişmelerini sağlayarak nitelikli bir kişilik, insanlara ve çevreye saygılı vatandaşlar olarak Japon kültürü ve değerlerine bağlı kişiler olmalarını sağlamaktır (Türkoğlu, 1998). Ortaokuldan mezun olmak herhangi bir işe yerleşmek için yeterli olmadığından dolayı mezunların % 96'sı liseye devam etmektedirler. Bu amaçla öğrenciler her

◆ Abdurrahman Ekinci

Yıl Mart ayında yapılan liselere giriş sınavındaki başarı durumlarına göre liselere devam edebilmektedirler. Nitelikli liselere yerleşmek ciddi bir yarışa dönüşmekte ve oldukça yoğun bir hazırlığı gerektirmektedir. Bu durum zorlu bir yarışın yaşanması sonucunda sınavlara yönelik özel kurs ve dershanelerin (Juku'lar) eğitim sistemi içerisinde önemli bir ağırlık kazanmalarına yol açmıştır. İlkokulun 5 ve 6. sınıflarından itibaren öğrencilerin % 50'si daha iyi bir lisede okuyabilmek için sınavlara hazırlayıcı özel kurslara ve dershanelere gitmektedirler (IFIC ve JICA, 2004).

Liseler: 1950'lerde liselere devam eden öğrenci oranı % 50 iken bu oran günümüzde % 90'ın üzerindedir. Ortaöğretim sisteminde 1970'lerde yapılan birtakım değişikliklerle Amerikan ortaöğretim modeli esas alınmıştır (Aso ve Amano, 1972). 9 yıllık zorunlu öğrenimden sonra liseye devam etmek isteyen öğrenciler lise giriş sınavı sonucuna göre liselere yerleşebilmektedir. Bu sınavda alınacak puanın yüksekliğine göre daha gözde ve kaliteli bir lisede okuma imkânı elde edilebilmektedir. Dolayısıyla bu sınava hazırlık ortaokul döneminde oldukça yoğun bir çalışmaya gerekli kılmaktadır. Liselerde de diğer alt kademe okullarına benzer bir işleyiş ve örgütlenme vardır. Liseden sonra öğrencileri bekleyen üniversiteye giriş sınavı oldukça zorlu bir sınavdır. Bu sınav için yine özel dersler ve dershaneler devreye girmektedir. Liseden mezun olanların önlisans ve lisans düzeyinde üniversiteye devam oranları yaklaşık % 60'tır (JICA, 2005).

Yükseköğretim: Lise öğreniminden sonra öğrencilerin giriş sınavlarında gösterdikleri başarı düzeyine göre tercih edebilecekleri kurumlar olarak 2 yıl öğrenim süresine sahip yüksekokullar ve ortalama 4 yıl öğrenim sürelerine sahip üniversiteler bulunmaktadır. Japon üniversitelerinin yaklaşık % 70'i özel üniversitelerden oluşmaktadır (Bauer, Dross ve Haisken-DeNew, 2005). Japonya'da üniversite öğrenimi gören nüfusun oranı da oldukça yüksektir ve yıllara göre artış göstermektedir. 1960'da üniversitede öğrenim görenlerin oranı % 20 iken, günümüzde % 60'tır. Bu oranla paralel olarak üniversite sayısında da önemli artışlar görülmektedir. Örneğin, 1970'te 382 üniversite ve 379 yüksekokul mevcut iken (Aso ve Amano, 1972), günümüzde bu rakam, 702 üniversite ve 525 yüksekokul ile yaklaşık iki kat artmıştır (MEXT, 2004). Dolayısıyla yükseköğretimden geniş sosyal kesimlerin istifade etmesi ve bu yolla sosyal hareketliliğin sağlanması imkânı ortaya çıkmıştır. 1991'deki eğitim reformunda ise üniversitelerin yeniden yapılanması üzerinde durulmuştur. Buna göre, üniversitelere daha esnek ve özerk bir yapı kazandırılması ayrıca, üniversitelere öz değerlendirme ve denetleme yetkilerinin verilmesi esas alınmıştır (IFIC ve JICA, 2004).

Tablo 1: Japon Eğitim ve Okul Sistemi, Sayısal Veriler

Eğitim Düzeyi	Kurum sayısı*	Öğrenci sayısı*	Tam zamanlı öğretmen sayısı*	Öğrenim Süresi	Yaş	
Okul Öncesi	14.174	1.760.494	108.822	1-3	3-5	
Zorunlu Eğitim	İlkokul	23.633	7.226.910	413.890	6	6-12
	Ortaokul	11.134	3.748.319	252.050	3	12-15
Ortaöğretim (Liseler)	6.524	3.809.827	258.537	3	15-18	
Yüksek Okullar	525	250.062	13.534	2	18-20	
Üniversite	702	2.803.980	156.155	4	18-22	

Kaynak: Bauer, T.K.; Dross, P.J.; Haisken-DeNew, J.P. (2005) ve *MEXT (2004)

Eğitimde Örnek Uygulama ve Yaklaşımlar

Japonya'nın iktisadi ve sosyal kalkınmasında rol oynayan en önemli dinamik kuşkusuz eğitimidir. Japon eğitim sisteminin niteliğine dayalı olarak, okul-sanayi işbirliği ve işbirliğine dayalı toplumsal kültürünün örgün ve yaygın eğitim yoluyla daha üretken bir karakter kazanması, gelişmekte olan ülkeler için önemli bir ilham kaynağı olmayı sürdürmektedir (Aso ve Amano, 1972). Bu bağlamda yapılan birçok araştırmada gelişmenin ana unsuru olarak görülen Japon Eğitim Sistemi, söz konusu ülkeler için özgün uygulama ve anlayışlar sunmaktadır. Japon eğitim sisteminde özgün uygulamaların ne olduğu ve ne şekilde uygulandığına yönelik örnekler aşağıda sıralanmıştır (IFIC ve JICA, 2004; MEXT, 2004; JICA, 2005).

1. Okula Varış ve Derslere Başlama: Japonya'da okullar tam gün eğitim uygulaması ile günde 6 ders yapmaktadırlar. İkamet ettiği yer belirlenen mesafenin üzerinde (2 km) olan öğrencilerin okula ulaşımını sağlamak devletin sorumluluğundadır. Öğrenciler okula girişte dışarıda kullandıkları ayakkabılarını, ayakkabılıklara bırakarak okul içinde giyilen rahat ve esnek okul ayakkabılarını giyerler ve sınıflara çıkarlar. Her okulun giriş bölümünde yeteri kadar ayakkabılık mevcuttur. Okula dışarıda giyilen ayakkabılarla girilmemesinden dolayı okul ortamı oldukça temiz ve hijyeniktir. Ferah ve esnek okul ortamları da buna eklenince eğitim-öğretim bakımından oldukça nitelikli koşullar sağlanmış olmaktadır. Türk Eğitim sisteminde de özellikle fiziki koşulları yeterli ve öğrenci sayısının fazla olmadığı okullarda uygulanabilecek söz konusu sistem, okulların önemli sorunlarından biri olan temizlik ve hijyen sorununa önerilebilecek çözümlerden biridir.

2. Sabah Toplantıları: Öğretmenler odasında her sabah okul müdürünün başkanlığında öğretmenler arasında 10 dakikalık sabah toplantıları yapılır (IFIC ve JICA, 2004). Yapılan toplantıda okulla ilgili günlük sorunlar, öneriler, yapılacak işler ve varsa izinli/raporlu öğretmenlerin derslerinin nasıl doldurulacağı gibi eğitim-öğretim ve okulla ilgili her türlü konu hakkında görüşler beyan edilir. Benzer bir toplantı da aynı zamanda sınıflarda sınıf başkanının yönetiminde o günkü dersler ve sorunlarla ilgili olarak öğrenciler yapar. Sınıf başkanlığı da dönüşümlü olarak her öğrencinin yapması gereken bir görev olarak algılanır. Böylece her öğrencinin liderlik potansiyelini ve sorumluluk bilincini geliştirmeye imkân tanınır. Türk Eğitim sistemi açısından bakıldığında İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliklerinde, "öğretmenler kurulu; ders yılı başında, ikinci dönem başında, ders yılı sonunda ve okul yönetimince gerek duyulduğunda toplanır"(MEB, 2008) denilerek yılda üç kez ve gerek duyuldukça toplanabileceği belirtilmektedir. Ancak, rutin toplantıların dışında öğretmenlerin günlük veya haftalık olarak kısa süreli toplantılarla bir araya gelmeleri eşgüdüm, sorun çözme ve işbirliği bakımından okul yönetimine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Okulda Öğle Yemeği: Japon okullarında her ders 45 dakika olmak üzere günde 6 ders yapılır. Öğleden önce yapılan 4 dersten sonra öğle yemeği saati başlar. Saat 12'de başlayan öğle yemeği uygulaması, okulöncesinde liseye kadar tüm okullarda mevcuttur (IFIC ve JICA, 2004). Okullarda beslenme uzmanı ve yemek yapımında çalışan personeller dışında yemek dağıtımıyla ilgili tüm iş ve işlemleri öğretmen ve öğrenciler birlikte yaparlar. Yemekler sınıflarda yenir. Her sınıfta öğrenciler örnek bir dayanışma ile ve kısa sürede okul sıralarını yemek masası düzeninde hazırlar. Sorumlu öğrencilerce katlara çıkarılıp yemek arabaları ile koridorlarda yine bir

öğretmen gözetiminde öğrencilerce dağıtımı yapılan yemeği öğrenciler sıra ile hiçbir kargaşa ve düzensizliğe mahal vermeden alarak sınıftaki yerlerine otururlar. Bütün öğrenciler yemek alıp oturmadan hiçbir öğrenci yemek yemeye başlamaz. Öğrencilerden öğretmen veya nöbetçi öğrenci tarafından afiyet olsun anlamında “itadakimasu” denildikten sonra yemeğe başlanır. Her öğretmen sorumlu olduğu sınıfta öğrencilerle birlikte aynı yemekten yer. Her öğle yemeğinde mutlaka süt vardır. Öğrenciler yemek yedikten sonra tabaklarını ve tepsilerini düzen ve temizlik içerisinde koridorlarda bekleyen yemek arabalarına bırakırlar. Yemekten sonra yine mükemmel bir dayanışma örneği ile sıraların oturma düzenine getirilmesi Japon mucizesinin arkasındaki dayanışma ve takım çalışmasının kaynağının Japon okulları olduğunu göstermektedir.

4. Okul Temizliği: Okullarda müstahdem, temizlikçi, çaycı vb. görevliler ve bu işleri yapacak yardımcı hiçbir personel bulunmamaktadır. “Kendi işini kendin yap” anlayışı ile okul temizliği her gün öğle yemeğinden sonra 15 dakika, tüm öğrenci ve öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirilmektedir (IFIC ve JICA, 2004) . Dönüşümlü olarak her öğrencinin katılımı ile okulun tüm sınıf ve koridorları, lavaboları ve diğer bölümleri günlük bir programla ve büyük bir titizlikle temizlenmektedir. Japon okullarında bu uygulamalar da bir eğitim ve öğrenme uygulaması olarak gruplar halinde dayanışma ve karşılıklı sorumluluk yerine getirilmektedir. Kendisi temizleyen öğrenci kazandığı sorumlulukla kirletmemeyi öğrenmekte ve bu davranış toplumsal bir görev olarak okulda kazandırılmaktadır.

5. Kulüp Aktiviteleri: Japon okullarında eğitimin önemli bir boyutu olarak büyük değer verilen etkinlikler kulüp aktiviteleridir. 15.30’da sona eren derslerden sonra her öğrencinin seçmek zorunda olduğu en az bir kulüp aktivitesine katılımı ile etkinlikler başlar (IFIC ve JICA, 2004) . Kulüp aktivitelerinde aktif olan ve yönlendiren, ortamı düzenleyerek tüm sürece hâkim olan tamamıyla öğrencilerdir. Öğretmen sadece rehberlik etmekte ve sorumlu olduğu grubun talepte bulunması halinde devreye girmektedir. Her okulda spor, müzik, geleneksel sanatlar olmak üzere (voleybol, basketbol, masa tenisi, kendo, judo, yazı sanatı, çay seremonisi vb.) 10’dan fazla kulüp aktivitesi vardır. Bu çalışmalara tüm öğrenciler aktif olarak katılır. Yaklaşık olarak her gün iki saat olarak uygulanan bu aktivitelere öğrencilerin taleplerine göre daha geç saatlere kadar devam edilebilmektedir. Okulların fiziki imkânları bu aktiviteleri yapmaya uygun ve yeterli araç-gereçle donatılmıştır.

2005 yılı öncesinde Türk Eğitim Sistemi içerisinde okullarda eğitimsel kol olarak adlandırılan benzer uygulama 13.01.2005 tarihinde “Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği” çerçevesinde öğrenci kulüpleri olarak tanımlanmış (MEB, 2005a) ve Japon eğitim sistemindeki uygulamalara yakın bir anlayışla birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, bu konuda öğretmen eğitimindeki eksiklikler, fiziki mekân ve materyal yetersizlikleri rehberlik saatleri ile dönüşümlü olarak iki haftada bir saat şeklinde uygulanmaya çalışılması verimi oldukça düşürmektedir. Tam gün eğitim yapılan okullarda özellikle ders saatleri bitiminde günde iki saat yapılabilecek uygulamalarla verimliliğin artacağı düşünülmektedir.

6. Okul Binaları ve Tesisler: Japon okul binaları sâde fakat oldukça kullanışlıdır. Bütün okullar kütüphane, müzik odası, görsel sanatlar odası, spor salonu, oyun alanları ve laboratuvar ile nitelikli fiziki imkânlarla sahiptir. Her birim ve bölüm olduk-

ça nitelikli ve zengin materyallerle donatılmıştır. Tüm imkânlar etkin bir şekilde ve öğrencilerin akademik yeteneklerinin yanı sıra özel yetenek ve eğilimlerini de geliştirmeye dönük olarak kullanılmaktadır.

Türk Eğitim Sisteminde, eğitim sorunlarının önemli bir bölümü nicelikle ilgili sorunlardır. Bunun da merkezinde okul ortamlarının fiziki bakımdan yetersizliği yer almaktadır. Kuşkusuz, nicelikle ilgili sorunları (okulların fiziki sorunları ve imkânları, derslik sayısı, derslik başına düşen öğrenci sayıları, öğretmen başına düşen öğrenci sayıları vb.) çözmeden gerçek anlamda eğitimde niteliği sağlamak oldukça güçtür. Bu bakımdan öncelikle ulusal düzeyde okulların fiziki koşullarının iyileştirilmesi olmak üzere, nicelik sorunlarının çözümü ve kaliteli eğitim ve öğretim yapılmasında önemli bir etken olan okul yapılarının mimari, tasarım ve donatım bakımından niteliğinin artırılması üzerinde bilimsel ve somut çalışmaların yapılması gerekmektedir.

7. Öğretmen Odaları ve Çalışma Düzeni: Japon okullarında öğretmen odaları sohbet etme mekânından ziyade çalışma ofisi tarzında düzenlenmiştir. Öğretmenler ders saatleri dışındaki tüm zamanlarını öğretmen odasındaki kişisel masalarında daha iyi bir öğretim ve eğitim için çalışıp okuyarak geçirirler. Öğretmenler odası her öğretmene ait bir masa ile donatılmıştır. Müdür ve öğretmen odaları bitişik ve kolay iletişim kurulacak şekilde düzenlenmiştir. Baş tarafta ve genelde fark edilecek şekilde başöğretmen masası bulunmaktadır. Başöğretmenlik sıfatı için ayrı bir sınav veya farklı bir eğitim süreci gerekmemektedir. Başöğretmen kıdemli, deneyimli ve başarılı öğretmenler arasından okul müdürünce seçilir ve ağırlıklı olarak öğretimsel boyutta, öğretmenlere rehberlik konularında yönetime destek olur. Aynı şekilde öğretmenler gibi derslere girme sorumlulukları da vardır. Okullarda saat 15.30'da dersler ve ortalama 17.00'da kulüp aktiviteleri sona erer. Fakat hiçbir öğretmen bu saatte okuldan ayrılmaz. Öğretmenler odasındaki masalarında yoğun şekilde o gün yapılan çalışmaları değerlendirme ve sonraki gün yapılacaklara ilişkin planlama ve öğretim etkinliklerini hazırlama çalışmaları yaparlar. Bu çalışmalar 2 ile 4 saat arasında sürmektedir. Öğretmenler okulda çalışmayla geçirdikleri bu süre için ayrı bir ücret almazlar.

Japon okullarında yoğun çalışma ve mesai saatlerine bakılmaksızın gösterilen özveri başarıyı sağlayan önemli etkenlerden biridir. Örgütsel bağlılık, iş doyumunu ve mesleki adanmışlık düzeylerinin oldukça yüksek olması durumu ifade eden bu anlayış, örgütsel kültürün de niteliği hakkında bizlere önemli bir fikir vermektedir. Celep (akt. Balay, 2000) yaptığı çalışmada, okula adanmışlık duygularının yüksek olması ile öğretmenler, okul için beklenenin üzerinde çaba göstermekte, okula ait olmaktan gurur duymakta ve çalıştıkları okuldan ayrılma isteğinde olmamaktadırlar. Bu durum, eğitimsel bakımdan oldukça pozitif sonuçların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Örgütsel kültürün temel öğeleri olarak değerler, normlar, inançlar, gelenekler, törenler ve semboller, okul çalışanlarının örgüt içerisindeki davranışlarını temelden etkileyerek bağlılık düzeylerini de etkilemektedir (Çelik, 2000). Nitekim Japon öğretmenlerin yasal olarak sorumlu olmadıkları halde niçin okulda fazla mesai yaptıkları sorusuna verdikleri "okuldan erken ayrılmak ve işten kaytarmak oldukça ayıplanan bir davranıştır" yönündeki açıklamaları oldukça dikkat çekicidir.

Eğitimin Yönetimi: Eğitim yönetiminde kabul edilen esas, yerel yönetim modelidir. Merkezi düzeyde yapılan "Japon Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı" koordinasyon ve genel hedeflere dair politikaları belirlemekte-

dir. Eğitim yönetimi yerel yönetim esasına dayalı ve eğitim komiteleri vasıtasıyla yürütülmektedir. Yerel eğitim kurulları yoluyla eğitimin yönetilmesine ilişkin ilk düzenleme 1948'de yapılmıştır. Ancak 1956 yılında yapılan birtakım değişikliklerle yerel eğitimin yönetimi ve organizasyonuna dair yasal çerçeve yeniden düzenlenmiştir. Günümüzdeki eğitim sisteminin yönetimini belirleyen bu düzenlemeye göre yerelde eğitimin yönetilmesi ve yürütülmesinde bütün yetki ve sorumluluk yerel eğitim komitelerindedir. Yerel eğitim komiteleri, yerel yönetimin başında bulunan belediye başkanınca kıdemli ve tecrübeli eğitimciler arasından seçilen ve belediye meclisince de onaylandıktan sonra büyük yerleşim yerlerinde 5, daha küçük yerleşim yerlerinde ise 3 kişiden oluşan; bölgesindeki eğitim, kültür ve spor faaliyetlerinden sorumlu ve 4 yıl süreyle görev yapan birimlerdir. Okul yöneticilerinin değerlendirilmesi, atanması, bölgelerindeki eğitim plan, program ve tüm yönetim iş ve işlemlerinden sorumlu ve bu konularda yetkili olan birim eğitim komiteleridir. En fazla 4 yıl süre ile yapılan görevdeki değişimde kurumsal hafızayı korumak için üyeler farklı dönemlerde değişirler. Seçilen kurul üyeleri başkan olacak kişiyi kendi aralarından seçimle belirlemektedirler. Her yıl mart ayında belediye meclislerinde eğitim komitesinin aktif katılımı ile öncelikle eğitim tartışılır ve yıllık eğitim idaresi ana planı ortaya konulur. Her ay bir araya gelen eğitim komitesi, eğitimciler ve okul müdürleri yaptıkları toplantılarda tüm sorunları ve çalışmalarını tartışmakta ve çözümler üretmektedirler. Ayrıca halk eğitimi ile ilgili olarak, halktan seçilen 13 kişi ve eğitim komitesi üyeleri halk eğitimi konusunda bir araya gelerek tartışmakta ve projeler geliştirmektedirler. Yerinden yönetimin Japon eğitim sistemindeki uygulamalarında özgün bir örnek olan eğitim komiteleri, kendilerine sunulan proje ve özgün fikirleri tartışarak yerel yönetimlere sunmakta ve bütçe tahsisi de dahil olmak üzere her türlü desteği sağlamaktadırlar (IFIC ve JICA, 2004) .

8. Okul Yönetimi: Japon okul yönetimi okulun amaçlarına yönelik olarak “planla, uygula ve kontrol et” olarak kurgulanan yönetim çemberine dayalı olarak çalışmaktadır. Okul yönetimlerinin temel sorumluluğu, öğretmen ve velilerle işbirliği içerisinde etkili öğrenme süreci ve nitelikli bir eğitim ortamı oluşturmaktır. Bu amaçla okullarda birçok birim ve komisyon görev yapmaktadır. Okul iş ve işlemlerini yürütme komisyonu, görev dağılımlarına ilişkin esasları belirleme komisyonu, bütçe komisyonu, okul tören ve etkinlikleri planlama ve yürütme komisyonu bunlardan bazılarıdır. Okul yönetimindeki büro ve bölümler ise, halkla ilişkiler şubesi, sağlık ve güvenlik şubesi, rehberlik şubesi, araştırma ve öğretim şubesi, eğitim-öğretim işleri şubesidir. Okul müdürleri okula ilişkin iş ve işlemleri bu komisyon ve şubelerle işbirliği içerisinde ve yetki paylaşımı çerçevesinde yürütür. Bu bakımdan okula dayalı bir yönetimden söz etmek mümkündür. Okul müdürlüğü ve başöğretmenlik okuldaki önemli liderlik statüleridir. Her okulda ayrıca 1 veya 2 müdür yardımcısı görev yapar. Fakat başöğretmen müdüre bağlı ve okulun öğretimsel işleyişi üzerinde oldukça etkilidir (IFIC ve JICA, 2004) . Okul yöneticilerinin atanmasında en etkili kurum yerel eğitim komitesidir. Okul müdürlüğü için on yıl müdür yardımcılığı yapma ve komitenin yapacağı mülakat sınavından başarılı olma koşulu aranır. Sadece müdür yardımcılığına atanmak için sınav yapılmakta ve bu sınava en az 10 yıl başarılı şekilde öğretmenlik yapmış olanlar başvurabilmektedir. Japon eğitim sisteminde mesleki kıdem, dolayısıyla yaş önemli bir kriterdir. Tecrübeye verilen bu önemin sonucu olarak okul müdürleri ve başöğretmenlerin çoğunluğu 50-55 yaş arasındadır. Okul yöneticileri, bir okulda en fazla 3 yıl kalabilmekte ve süresini dolduran yönetici denk bir başka okula atanmak üzere rotasyona tâbi tutulmaktadır (JICA,

2005). Okulların işleyiş ve düzeninde yapılacak değişikliklerde okul müdürü geniş yetkilere sahiptir. Dolayısıyla Japon eğitim sisteminde okul müdürlüğü oldukça saygın bir görev olup yüksek bir statüyü ifade etmektedir. Fakat okullarda personel arasında ağırlıklı olarak takım çalışması ve yüksek dayanışma hâkim olduğu için hiyerarşik bir yetki kullanımını göze çarpmaz. Bunun en belirgin göstergesi de sade şekilde donatılmış müdür odalarıdır.

Japon Ulusal Eğitim Araştırmaları Kurumu tarafından yapılan çalışmada okul müdürlerinin liderlik rollerine vurgu yapılarak bu çerçevede birtakım öneriler sunulmaktadır. Buna göre okul müdürleri, öğretmenlerin alanlarında gelişimlerine yönelik rehberlik yapma, öğrenme ve öğretim aktivitelerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapma, eğitim etkinlikleri ve bu çerçevedeki düzenlemelerle okulu toplumsal öğrenme merkezi haline getirme, öğretmenlerin sorunlarına çözümler üreterek etkili öğretimin gerçekleştirilmesine destek sağlama ve öğretmenlerle iyi ilişkiler kurarak işbirliği imkânlarını artırma yönündeki sorumlulukları ile öğretimsel liderlik davranışları göstermek durumundadır (IFIC ve JICA, 2004) .

Türk Eğitim Sistemi'nde okul yöneticilerinin seçilmesi ve yetiştirilmesi, yetki kullanımı ve çalışma standartlarına dair yapılacak çalışmalarda Japon Eğitim Sistemi özgün örnekler sunmaktadır. Öncelikle okul yöneticilerinin özgün çalışmalar yapmaları ve örgütsel süreçlerde değişim ve yenileşme sağlayabilmeleri için yüklenmeleri sorumlulukları düzeyinde düzenlenmiş birtakım yetkilere sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, seçilen ve etkili şekilde yetiştirilen okul yöneticileri belirli süreler içerisinde rotasyona tabi tutulmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığının 13.08.2005 Tarihinde yaptığı düzenlemeyle uzman ve başöğretmenlik uygulaması Türk Eğitim Sistemi'nde de uygulamaya konulmuş (MEB, 2005b) ancak uzman veya başöğretmenin okul sistemi içerisinde yeri ve işlevi konusunda hiçbir açıklık getirilmemiştir. Bu konuda da Japon eğitim sistemindeki uygulamaya benzer bir işlevle uzman ve başöğretmenlerin okullarda okul yöneticisinin liderlik rollerini öğretimsel boyutta paylaşması ve bu konuda işbirliği yapmasının öğretim sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

9. Denetim ve Değerlendirme: Japon eğitim sistemi içerisinde müstakil bir teftiş ve değerlendirme birimi yoktur. Öğretmenleri değerlendiren birim okul yönetimidir. Fakat zaman zaman yerel eğitim komitesinden de okullara ve sınıflara yapılan ziyaretlerde okul yöneticileri değerlendirilir ve öğretmenler hakkında da okul yönetimine kanaatler bildirilir. Ayrıca, son yıllarda öğrenci ve velilerin de görüşlerine başvurulabilecek bir performans değerlendirme sistemine geçiş çalışmaları yapılmaktadır. Öğretmenlerden yetersiz görülenler ise hizmet içi eğitime alınmaktadır. Bunun dışında okulların eğitimsel bakımdan kendilerini değerlendirmeleri için bir öz değerlendirme süreci geliştirilmiştir. Bu süreç, öğretim yılı başında yapılan stratejik planda belirlenen hedefler esas alınarak birtakım değerlendirme formları ile yapılan çalışmalardır. Değerlendirme öğretmen, öğrenci, veli ve yöneticiler olmak üzere dört kesimden görüş almak üzere beş aşamalı olarak düzenlenmiş formlar vasıtasıyla yapılmaktadır. Değerlendirme sonuçları raporlaştırılarak görüş alınan veli ve öğrenci temsilcilerinin de katıldığı öğretmenler toplantısında tartışılmaktadır (IFIC ve JICA, 2004) .

Türk eğitim sisteminde müstakil bir denetim ve değerlendirme birimi mevcut olmakla birlikte, okul yöneticileri de öğretmenleri denetleme ve değerlendirme yet-

kisine sahiptir. İlköğretim müfettişlerinin, MEB Disiplin Amirleri Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle okul müdürleri ve öğretmenlerin disiplin amiri olma yetkileri kaldırılmıştır (MEB, 2004). Dolayısıyla okul müdürleri öğretmenlerin birinci sicil amiri olarak denetim ve değerlendirilmelerinden sorumludurlar. Bu durum okul müdürlerinin, denetmen yeterliklerine sahip olmalarını, ayrıca bu çerçevede bir eğitim almalarını zorunlu kılmaktadır.

10. Okulun Amaç ve Vizyonunu Belirleme Çalışmaları: Japonya'da her kademedeki okul, eğitim-öğretim yılının başladığı nisan ayından önce bir stratejik plan hazırlamak zorundadır. Hazırlanan stratejik plan okul yönetimi ve öğretmenlerin bir araya gelerek hazırladıkları okulun amacı, amaçlara ulaşmada takip edilecek yollar, hedefler, geçmişin değerlendirilmesi ve geleceğe ilişkin vizyonun ele alındığı geniş çaplı bir çalışmadır. Her yıl yeniden hazırlanan bu plan temelinde yönetici ve öğretmenler çalışmalarını sürdürürler.

1999'da Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanan "Millî Eğitim Bakanlığı Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi" doğrultusunda bakanlık ve yerel düzeyde kurullar oluşturulmuş ve okullar da dâhil olmak üzere bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarının söz konusu yönerge doğrultusunda çalışmalarda bulunması esası benimsenmiştir (MEB, 1999). 2005 yılında ise, "Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları Ödül Yönergesi" yayımlanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul ve kurumlarda yürütülen eğitimde toplam kalite yönetimi uygulamalarında emsallerine göre üstün başarı gösteren okul/kurum ve ekiplerin ödüllendirilmesine ilişkin esas ve usuller belirlenmiştir (MEB, 2005c). Ancak yapılan bütün çalışmalara karşın bakanlığa bağlı okul ve kurumlarda toplam kalite yönetimi yeterince anlaşılmamış ve uygulanamamıştır. Japon işletmelerinde en etkili şekilde uygulanan toplam kalite çalışmalarının Japon okullarında görülmemesi oldukça dikkat çekicidir. Toplam kalite uygulamaları yerine insan unsuru ve sosyal etkileşimin üst düzeyde olduğu okullarda uygulanabilirliği çok daha yüksek olacağı düşünülen stratejik planlamanın uygulanması daha gerçekçi olacaktır.

11. Yaşam Boyu Eğitim Merkezleri: Her eğitim bölgesinde oldukça aktif ve etkin bir şekilde çalışan yaşam boyu eğitim merkezi vardır. Merkezin temel amacı, formal eğitimin yanında yaygın eğitim çalışmaları ile hızla değişen, dönüşen bilgi toplumunda eğitimin ömür boyu sürmesi yönündeki çalışmalara dönük politikalar belirlemek ve bu kapsamdaki çalışmalara ev sahipliği yapmaktır. Bu amaçla her yaştan bireyin bu merkezlere gelerek arzu ettiği eğitim ortam ve etkinliğinden istifade etme imkânı vardır. Kreş uygulamasından üniversiteye hazırlığa, dil ve sanat eğitimine ve ileri yaştaki bireylere yönelik eğitsel ve sosyal alanlara kadar tüm talepler karşılanmaktadır. Öğrenen bir toplum için önemli bir dinamik olma özelliği arz eden merkez, aktif şekilde hizmet vermektedir.

Türkiye'de Halk Eğitim Merkezleri'nin örgün eğitimin dışında kalan nüfusa sadece birtakım kurslar vermesi ile yetinmemesi, yerelde yaşam boyu öğrenme anlayışını yaymada ve bu çerçevede bütün yaş dönemlerine hitap edebilecek programları ve mekânları hazırlama misyonuna sahip olması söz konusu kurumları daha işlevsel kılacaktır. Bu çerçevede yapılacak çalışmalarda Japon Eğitim Sistemi'ndeki işlevi ile yaşam boyu öğrenme merkezleri, halk eğitim merkezlerinin yeniden yapılandırılmasında bir model olabileceği düşünülmektedir.

12. Öğretmen Eğitim Merkezleri: Bilgi toplumunun bir sonucu olarak sürekli öğrenme ve gelişim ihtiyacına cevap vermek amacıyla Japonya'da her bölgede bir öğretmen eğitim merkezi mevcuttur. Bu merkezlerin temel amacı belirli yıllarda zorunlu olarak öğretmenlerin alması gereken hizmet içi eğitim programlarını hazırlamak, uygulamak ve gönüllü katılımcılara da hazırlanan programlar çerçevesinde eğitim vermektir. Bu merkezlerde az sayıda yönetici ve personel daimi statüde çalışmaktadır. Öğretmenlere hizmet içi eğitim seminerlerini genel olarak okul müdürleri ve tecrübeli öğretmenler vermektedir. Öğretmenlerin mesleğin ilk yılında olmak üzere her beş yılda bir almak zorunda oldukları kurslar vardır. Standart ve periyodik olarak zorunlu kurslarda öğretmen ve yöneticilere mesleğe hazırlayıcı programlar, branş derslerinin özel öğretimine yönelik kurslar, eğitim programları, öğrenci rehberlik ve kariyer planlaması hizmetleri, öğretim yöntem ve teknikleri ve okul yöneticiliğine hazırlık gibi birçok başlıkta eğitim verilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yardımcı hizmet birimleri içerisinde yer alan Hizmet içi Eğitim Dairesi Başkanlığı Türkiye'de öğretmen ve yöneticilerin hizmet içi eğitiminden sorumlu merkezi birimdir (MEB, 1992). Bu kapsamda ülke genelinde belirli bölgelerde toplam 6 hizmet içi eğitim enstitüsü Milli Eğitim Bakanlığı personeline eğitim vermekte sorumludur. 2006 yılında, merkezi düzeyde yürütülen hizmet içi eğitim etkinliklerine 34 bin personel katılmıştır (MEB, 2007). Bu rakam hizmet içi eğitim merkezlerinin önemli bir işleve sahip olduklarını göstermektedir. Ancak, Japon eğitim sistemi içerisindeki uygulamaya benzer şekilde mesleki yaşam süresince her öğretmen veya yöneticinin belirli dönemlerde katılmak zorunda olacakları eğitim programlarının düzenlenmesinin önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Zira MEB'nin düzenlediği hizmet içi eğitim programları gönüllü katılmaya esasına dayalı olarak işlediği için birçok öğretmen veya yönetici mesleki yaşamında hiçbir programa katılmamış olabilmektedir.

13. Eğitim Araştırma Merkezleri: Bölgesinde eğitimle ilgili sorunları araştırmak ve eğitimi geliştirmek amaçlı bu kuruluşun temelde gerçekleştirdiği 4 işlev bulunmaktadır. Bunlar: 1- Mesleğe yeni başlayan öğretmenlere bir aylık staj eğitimi vermek, 2- Eğitim sorunları ile ilgili bilimsel araştırmalar yapmak, 3- Okul, aile ve öğretmenlere danışmanlık hizmeti vermek, 4- Özellikle internet üzerinden öğretmenlere bilgi ve iletişim imkânları sunmak.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED) yaptığı ve desteklediği araştırmalarla bu boşluğu doldurmaktadır (MEB, 1992). Ancak, bu çerçevede yerel düzeyde gerçekleştirilecek yapılanmalar yerel eğitim sorunlarına yönelik yapacağı araştırmalarla çözümler üretebilecek, aynı zamanda eğitimcilere ve ailelere rehberlik yaparak bilgi paylaşımı sağlama gibi işlevleri de yerine getirebilecektir.

14. Çalışkanlık ve Dakiklik: Japon toplumsal kültürü ile okul kültürü birbiriyle oldukça ilişkilidir. Okul kültürünü belirleyen temel esaslar, grup anlayışı, okul kurallarına dayalı disiplin, karşılıklılık ve özveri gibi toplumsal kültürde önemli görülen unsurlardır (IFIC ve JICA, 2004). İşlerine olan bağlılık, iş ve sosyal hayatlarındaki dakiklik Japonları başarılı kılan en önemli iki özelliktir. Japonya'da her şey bir program ve plan dâhilinde, belirlenen zamanda gerçekleştirilir. Zamana ve mekâna olan hâkimiyetleri planlanan programların verimliliğinin en önemli belirleyicisidir. Japon çalışma ve sosyal yaşamındaki bu kültürel özelliklerden dolayı tembel ve dakik

olmayan kişiler çalışma ortamında ve toplumda kabul görmezler. Söz konusu kültürel nitelik, bireyler üzerinde bir baskı işlevi de görerek kişinin sosyal yaşamında ve çalışma hayatında kazanacağı saygınlıkla da oldukça ilişkilidir.

15. Takım Çalışması ve Grup Anlayışı: Geleneksel ve kabul gören Japon anlayışı bireysellik değil; grupla ve karşılıklı sorumluluk duygusu ile yaşamaktır. Japon eğitim sistemi de bu anlayışı pekiştirecek ve toplumsal yaşama hâkim kılacak şekilde düzenlenmiştir (IFIC ve JICA, 2004). Geleneksel ve kabul gören anlayışta “bireyin yaşamı, mutluluğu ve başarısı karşısındakinin, bir başka deyişle muhataplarının mutluluk ve başarılarına bağlıdır.” Dolayısıyla grubun çıkarları, bireylerin çıkarlarından önce gelir. Birey, başarı ve mutluluğun yolunu guruba uymada ve birlikte başarmada arar. Bu anlayış bir ölçüde bireyin öncelendiği, kutsandığı ve korunduğu modern batı düşüncesiyle ve modern eğitim anlayışı ile çelişki arz etse de Japon kalkınmasının ve başarısının önemli unsurlarından biri olarak görülmektedir. Söz konusu kültürel yaklaşımın şekillendirdiği Japon Eğitiminde bireylere grup anlayışını ve birlikte yaşam alışkanlığını kazandıracak bir eğitim verilmektedir.

16. Moral Eğitim: Japon ailelerinde ve okullarında eğitimin odak noktasını ahlak ve karakter eğitimi oluşturmaktadır (IFIC ve JICA, 2004) . Okullarda “moral eğitim” dersi oldukça önemsenmektedir. Moral eğitim, müstakil bir ders saati ve ayrı bir ders programı olarak uygulanmasına ilaveten, diğer tüm ders ve eğitsel aktivitelerin de temelini oluşturmaktadır. Ahlak eğitiminin temeli ailede atılmakta ve okulda geliştirilmektedir. Japon aileleri öğretimden ziyade çocuğu için okuldan ahlak eğitimi ve karakter gelişimini öncelemesi talebinde bulunmaktadır. Etkili ahlak eğitiminin sonucu olarak da toplumda suç işleme ve kuralları çiğneme, uyumsuz davranışlarda bulunma oranları oldukça düşüktür.

17. Yaşam İçin Yeni Bir Güç: Japonya’da son yıllarda eğitimdeki temel slogan “Yaşam için yeni bir güç.”sloganıdır. Japonya’nın ikinci dünya savaşından sonra büyük zorluklar içinde kalkınmasını tamamladığı ve bu dönemin Japon halkı için oldukça motive edici olduğu, toplumsal amaçların paylaşıldığı ve kolektif bir bilincin geliştiği belirtilmekte ve o dönemdeki söz konusu gerekçelere bağlı olarak elde edilen başarıların bugünü kurmada önemli bir işleve sahip olduğuna inanılmaktadır. Fakat günümüzde elde edilen başarı ve ekonomik refah ile birlikte özellikle yeni yetişen nesilde bir hedef ve ideal eksikliği, motivasyon düşüklüğünün söz konusu olduğu belirtilerek bu sorunun “Yaşam için yeni bir güç” yaklaşımıyla bireylere ve topluma yeni hedefler koymaya yönelik çalışmalarla aşılabileceği belirtilmektedir. .

Sonuç

Yüzölçümüne oranla oldukça yoğun bir nüfusa sahip, yer altı ve yer üstü doğal zenginliklerden mahrum ve zorlu bir doğal çevre ve etkenlerle karşı karşıya olan Japonya, günümüzde ekonomik ve kültürel açıdan ulaştığı seviyeyi şüphesiz nitelikli bir eğitim sistemine borçludur. Bunun farkında olan Japon toplumu eğitimde kalitenin düşmesine ve yetişen nesildeki motivasyon düşüklüğüne tahammül edememektedir. Bu bakımdan toplumda en fazla tartışılan ve gündem oluşturan konu eğitim olmaktadır.

Şüphesiz ideal bireyi, dolayısıyla ideal toplumu oluşturmada ve gelecekte emin olmada en önemli rol eğitime düşmektedir. Eğitime bu çerçevede bir bakışla yaklaşan ve gerekli önemi veren her toplumun Japonlar kadar başarılı olacağını söy-

lemek ebette fazla iyimserlik olur. Şüphesiz toplumsal sorunlar ve dönüşümler tek sebebe bağlanamayacak kadar karmaşık ve kaotik bir durum arz eder. Fakat tüm bu kaotik süreç ve yaşantıyı arzulan hedefe ulaştırmada önemli ve belirleyici şekilde rol oynayan birtakım etkenler vardır. Japonlar söz konusu bu etkenlere yatırım yaparak kayda değer sonuçlar elde etmişlerdir.

Yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda bu özellikleri özetle şu başlıklar altında belirlemek mümkündür.

1. Nitelikli bir eğitim sistemi
2. Sağlam bir aile yapısı
3. Etkili değer ve ahlak eğitimi
4. Yönetici-yönetilen ikileminin aşıldığı toplumsal dayanışma ve grup anlayışı
5. Her bireyin yaptığı işi en iyi şekilde ve titizlikle yerine getirmesi, sağlıklı ve sağlam bir iş ahlakı
6. Toplumsal güven
7. Dakiklik ve etkili zaman yönetimi

Toplumsal sorunların üstesinden gelme ve arzulan hedeflere ulaşma uzun vadeli planlamalarla birlikte bireylerde ve dolayısıyla toplumda bir zihniyet dönüşümü ile mümkün olabilmektedir. Her bireyin ortak amaçlar etrafında enerjisini ortaya koymasıyla oluşacak sinerji, yılların birikimi ve kronik sorunlarının aşılması imkânı sağlayacaktır. Fakat öncelikle bir toplumsal mutabakat ve ortak ideal etrafında güvene dayalı olarak bir araya gelebilmek önem taşımaktadır. Bu bağlamda toplumun sosyal sermayesini güçlendirecek olan en önemli alanın da eğitim olduğu düşünülmektedir. Eğitimin bu önemli işlevi yerine getirebilmesi, nitelikli bir sistem anlayışı ve yapılması ile mümkün olabilecektir. Bu çerçevede Japon Eğitim Sistemi'nden esinlenerek Türk Eğitim Sistemi'nde yapılacak çalışmalara ışık tutabileceği düşüncesiyle birtakım öneriler geliştirilmiştir.

Öneriler

1. Eğitimin sağlam birtakım değerlere dayalı olarak inşa edilmesi, okullarda ahlak eğitimi ve kişilik gelişimine önem ve öncelik verilmesi gerekmektedir.
2. Eğitim yönetiminde, yerinden yönetim ve yetki devri ilkelerinin benimsenmesi gerekmektedir.
3. Okul binaları ve tesislerinin niteliklerinin artırılması önem taşımaktadır.
4. "Halk Eğitim Merkezleri'nin" "Yaşam Boyu Eğitim Merkezi" olarak işlevselleştirilmesi gerekmektedir.
5. Yerel düzeyde Öğretmen Eğitimi ve Araştırma-Geliştirme Merkezleri'nin kurulması önemli bir işlev görecektir.
6. Öğretmen ve yöneticilere yönelik hizmet içi eğitim programlarının mesleki yaşam boyunca ve periyodik programlarla verilmesi gerekmektedir.
7. Sağlıklı bir iş ahlakı ve çalışma disiplininin sistemli olarak hayata geçirilmesi önem taşımaktadır.

◆ Abdurrahman Ekinci

8. Okullarda, ders dışındaki kulüp aktiviteleri ve gezi, gözlem, sergi ve spor etkinliklerinin aktif ve çevreye dönük olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
9. Okullarda öğretmen ve yöneticilerce okulun yıllık stratejik planının hazırlanması önem taşımaktadır.
10. Eğitim kurumlarında takım çalışması anlayışının benimsenmesi, yönetici ve öğretmenlerin bu doğrultuda eğitime alınması gerekmektedir.
11. Öğretmen odalarının çalışma ortamları şeklinde düzenlenmesi ve mesai saatleri dışında da okul çalışanlarının bu ortamlarda zamanlarını değerlendirmesi gerekmektedir.
12. Etkili zaman planlaması ve dakiklik ilkesinin benimsenmesi gerekmektedir.
13. Okul ortamlarının temizliğine öğrencilerin de katılmasının eğitim açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.
14. Okul-çevre-aile ilişkilerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.
15. Hızla değişen dünyada beş yılda bir eğitim sisteminin bir bütün olarak tartışmaya açılması ve gerekli reformların yapılması gerekmektedir.
16. Etkili bir eğitim ve okul yöneticisi yetiştirme politikasının benimsenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Abe, Y. (1998). Special Education Reform In Japan. **European Journal of Special Needs Education**, Vol. 13, No. 1 pp. 86-97.
- Aso, M. ve Amano, I. (1972). Japonya'da Teknolojik Yenileşmenin Eğitime Etkisi. (Çev. Mustafa Özcan) **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1985, Cilt: 18, Sayı: 1-2, ss. 139-147.
- Balay, R. (2000). **Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık**. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Bauer, T.K.; Dross, P.J. ve Haisken-DeNew, J.P. (2005). Sheepskin Effects In Japan. **International Journal of Manpower**, Vol. 26 No. 4, pp. 320-335
- Braudel, F. (2001). **Uygarlıkların Grameri**. (Çev: M.A. Kılıçbay.), İmge Kitabevi, Ankara.
- Çelik, V. (2000) **Okul Kültürü ve Yönetimi**. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Erdoğan, İ. (1998). **Çağdaş Eğitim Sistemleri**. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- IFIC ve JICA (2004). **The History of Japan's Education Development: What Implications Can Be Drawn For Developing Countries Today**. (Research Group: Institute For International Cooperation and Japan International Cooperation Agency) Erişim Tarihi: 15.10.2008, <http://www.jica.go.jp>
- İpek, C. (2001). Japonya'da Yerel Yönetimler ve Eğitim. **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2(2), 175-187.
- JICA (2005) Japonya Uluslar Arası İşbirliği Ajansı. **Japon Eğitim Sistemi Notları**, Japonya
- Kobayashi, T. (1970). Japon Eğitim Sistemi. (Çev. Kemal AYTAÇ) **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1985, cilt:18, sayı: 1-2, ss. 91-98.
- Lewis C. ve Tsuchida, I. (2000). Planned Educational Change In Japan: The Case of Elementary Science Instruct. **J. Education Policy**, 1997, Vol. 12, No. 5, 313-331.
- MEB (1992). **3797 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun**. 21226 Sayılı Resmî Gazete.

Japon Eğitim Sisteminden Türk Eğitim Sistemine İyi Örnekler ◆

- MEB (1999). **Millî Eğitim Bakanlığı Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi**. 2506 Sayılı Tebliğler Dergisi.
- MEB (2005a). **Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği**. 25699 sayılı Resmi Gazete.
- MEB (2005b) **Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği**. 25905 Sayılı Resmi Gazete.
- MEB (2005c). **Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları Ödül Yönergesi**. 2568 Sayılı Tebliğler Dergisi.
- MEB (2007). **2007 Yılı Bütçe Raporu**. Ankara.
- MEB (2008). **İlköğretim Kurumları Yönetmeliği**. 27090 sayılı Resmi Gazete.
- MEB. (2004). **Millî Eğitim Bakanlığı Disiplin Amirleri Yönetmeliği**. 25346 Sayılı Resmi Gazete.
- MEXT (2004). **Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology**, Japan.
- Muta, H. (2000). Deregulation and Decentralization of Education In Japan. **Journal of Educational Administration**, Vol. 38 No. 5, 2000, pp. 455-467.
- Niizeki, S. (2005). **School Counselling In Canada and Japan**. Simon Fraser University, Education Faculty. Canada, Unpublished Master Thesis.
- Türkoğlu, A. (1998). **Karşılaştırmalı Eğitim, Dünya Ülkelerinden Örnekler**. Baki Kitabevi, Adana.

GOOD EXAMPLES FROM JAPAN EDUCATION SYSTEM TO TURKISH EDUCATION SYSTEM*

Abdurrahman EKİNCİ**

Abstract

Japan education system is one of the education systems which has been studied a lot on comparative education. Although lots of studies are done on education which is an important fundamental and certain dynamism on especially the Japan's process, the number of searches on especially Japan education and school system are quite inadequate. On this study, samples practices in education and school system and from historical development of Japan education system are taken place and the feasibilities are discussed aspects of Turkish education system. This study has been prepared by literature research and by benefiting from studies, observations made and experiences had on the invitation program made by Japan International Cooperation Agency (JICA) in Japan 2005 that the writer attended to make researches on Japan education and culture.

Key Words: Japan education system, Japan school system, good examples

---

* This research, presented in the "Conference of Good Examples in Education" that arranged with cooperation Of Sabancı University and Batman TED High School at Batman.

** Assistant Professor, Mardin Artuklu University, Faculty of Literature, Department of Educational Sciences, Mardin.